

CONTAINING KOOLHAAS

a report on rem koolhaas 's start and content exhibition
by winyu ardruga

(REM KOOLHAAS)

ใครก็ตามที่เรียกตัวเองว่าสถาปนิกในตอนนี้หากได้ลองมองย้อนกลับไปเมื่อสมัยเป็นนักเรียนสถาปัตยกรรม คงจะจำได้ว่าในช่วงที่เราต้องนั่งเรียนนั่งท่องวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมนั้นเราได้เรียนรู้ว่า **Frank Lloyd Wright, Mies van der Rohe, Walter Gropius และ Le Corbusier** คือสถาปนิกที่ได้รับการยกย่องเป็น **Master Architect** หรือสถาปนิกระดับปรมาจารย์แห่งวงการสถาปัตยกรรมยุคสมัยใหม่นิยม (**Modernism**) ซึ่งแฝงไว้ด้วยอุดมคติและความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างยิ่งใหญ่ และด้วยคำว่าปรมาจารย์คำนี้เองที่ทำให้นักเรียนสถาปัตยกรรมมองสถาปนิกเหล่านั้นราวกับสี่ยอดมนุษย์แห่งโลกสถาปัตยกรรม อีกทั้งคอยก้าวตามด้วยความฝันว่าอยากจะสามารถในระดับนั้นเข้าสักวัน ที่นี้หากเรามองกลับมาที่ปัจจุบัน **Andres Duany** หนึ่งในแกนนำคนสำคัญของ **New Urbanism** (กลุ่มของสถาปนิกที่เคลื่อนไหวอยู่ในสหรัฐอเมริกาเพื่อนำเสนอระบบของชุมชนเมืองแบบใหม่) เคยกล่าวไว้ที่น่าสนใจในการสัมมนา **Exploring (new) Urbanism** ที่มหาวิทยาลัย **Harvard** ในปี 1999 ว่าในขณะที่เขาเองและกลุ่มพวกพ้องเลือกสร้างจุดยืนของตัวเองขึ้นมาบนความเป็นเครือข่าย (**Network**) **Rem Koolhaas** คือผู้ที่คิดว่าเอาตำแหน่งอันสำคัญอันสุดท้ายในฐานะสถาปนิกที่ยังคงความเป็นปัจเจกอยู่ไปครอง (**the last position as an individual**) และถึงแม้ **Koolhaas** จะหล่นไปจาก **100** อันดับผู้ทรงอิทธิพลในโลกปัจจุบันจากการจัดอันดับของนิตยสาร **Time** ฉบับเดือนเมษายนที่ผ่านมาก็ตามที (คนที่ยังติดอันดับดังกล่าวอยู่คือ **Frank Gehry** ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นสถาปนิกที่ทำให้ระบบทุนยอมใส่ใจกับคำว่าออกแบบมากขึ้น) หลายคนคงต้องยอมรับว่า **Koolhaas** คือสถาปนิกที่ผลิตทั้งแนวความคิดและงานออกแบบที่ส่งอิทธิพลมากมายต่อวงการออกแบบและสถาปัตยกรรมใกล้เคียงกับสถาปนิกระดับปรมาจารย์ในยุคสมัยใหม่นิยมอยู่น้อย จะผิดเพี้ยนแตกต่างไปก็เพียงแต่ว่ายุคสมัยนั้นนั้นดูเหมือนจะไม่ได้ดำเนินไปด้วยแนวความคิดทางอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ใดๆอีกแล้ว (ซึ่งแม้แต่คำจำกัดความของช่วงเวลานี้ก็มีหลากหลาย เช่น **postmodernity, supermodernity และ second modernity**)

Aaron Betsky นักวิจารณ์และผู้อำนวยการของ **Netherlands Architecture Institute** แสดงความคิดเห็นไว้ในหนังสือ **What is OMA? (art4d และ นำมาไว้ในฉบับเดือนเมษายน 2004)** ว่าในปัจจุบันนี้การวางตำแหน่งตัวเองของสถาปนิกนั้น (**positioning**) สำคัญพอๆ กับงานออกแบบสถาปัตยกรรมเลยทีเดียวเพราะมันสามารถสื่อสารให้ระบบสังคมและเศรษฐกิจที่ซับซ้อนในปัจจุบันรับรู้และเข้าใจได้ ซึ่งการใส่ใจกับสองประเด็นพื้นฐานอย่างจริงจังนี้เองคือสิ่งที่ทำให้ **Koolhaas** ยังยืนอยู่บนตำแหน่งท้ายสุดของความยิ่งใหญ่แบบข้ามมาคนเดียวนี้ได้ (ชื่อ **Office of Metropolitan Architecture** และ **Architectural Media Office** เป็นแค่การแสดงจุดยืนของเขาเองออกมาผ่านความสนใจบนสองช่วงเวลาซึ่งคือพลวัตรของเมืองและสื่อต่อสถาปัตยกรรมตามลำดับ) ในประเด็นแรกเขาตั้งคำถามต่อการมีตัวตนของสถาปนิกว่ามันทำอะไรได้บ้างผ่านแนวคิด **Bigness** ที่เขาแถลงผ่านหนังสือเล่มสำคัญอย่าง **S,M,L,XL** ในปี 1995 โดยพยายามปลดปล่อยสถาปนิกออกจากความเป็นตัวแทนของอุดมการณ์อันยิ่งใหญ่ ส่วนเรื่องที่สองนั้นคือการตั้งคำถามต่อวิชาชีพสถาปนิกว่าแล้วเราควรจะทำอย่างไร **Koolhaas** ได้แทนที่ความหลงตัวเองของสถาปนิกที่มักจะแสดงตัวเป็นผู้ซึ่งนำสังคมว่าต้องการอย่างนั้นอย่างนี้ ด้วยการพยายามโอนอ่อนผ่อนตามพร้อมไปกับการค้นหาและยอมรับกรอบหรือสถานการณ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่เขาเรียกว่า **inevitable condition** (แม้หลายครั้งจะกลายเป็นสถานการณ์ที่ซ่อนเร้นจนเราคาดไม่ถึงมากกว่า) ซึ่งหากจะมองสองประเด็นนี้ในภาพรวมแล้วเราอาจจะกล่าวได้ว่าความแตกต่างระหว่าง **Koolhaas** และ **Master** คนอื่นๆ ก่อนหน้านี้ก็คือการละทิ้งซึ่งการดำรงอยู่ด้วยอุดมคติใดๆ (ซึ่งในอีกด้านหนึ่งเราอาจจะมองว่ามันก็คือการปฏิบัติสร้างอุดมคติขึ้นมาใหม่ก็ได้) ลักษณะของการโต้ตอบต่ออุดมคตินิยมหรือ **Idealism** ของ **Koolhaas** ที่พยายามขับเคลื่อนสถาปัตยกรรมและวิชาชีพสถาปนิกไปบนศักยภาพของโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและไม่มีความแน่นอน มากกว่าการพยายามไปทัศนคติต่อด้านนี้พอจะเรียกได้ว่าเป็น **Retroactive Manifesto**

อย่างไรก็ตาม ในรายละเอียดนั้น **Koolhaas** จะเป็นสถาปนิกที่เข้าใจยากคนหนึ่งเพราะเขาไม่ใช่เป้าที่อยู่นิ่งๆ นักวิจารณ์บางคนถึงกับเรียกเขาว่าเป็น **illusive architect** ด้วยบทความแถลงการณ์ต่างๆ ของเขาแม้จะเป็นการจุดประเด็นวิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์ปัญหาต่างๆ อย่างลุ่มลึก (**critical**) แต่ก็ดูฉาบฉวย (**superficial**) ในเวลาเดียวกัน เขาไม่เคยนำเสนอการแก้ไขที่เป็นขั้นตอนแบบรายงานทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนั้นเขายังผลิตโครงการศึกษาอะไรใหม่ๆ ที่น่าตื่นตาตื่นใจออกมาอย่างต่อเนื่อง ล่าสุดเขาเปิดตัว **Content** นิทรรศการเคลื่อนที่ที่มีหนังสือชื่อเดียวกันพ่วงไปด้วย (**art4d** และนำไว้ในฉบับเดือนสิงหาคม 2004) ซึ่งในทางกลับกันหากเราจะมองว่าเป็นหนังสือที่มีนิทรรศการชื่อเดียวกันเป็นตัวประชาสัมพันธ์ก็ยังไม่ผิดนัก เพราะตัวหนังสือเองนั้นดูจะมีความสำคัญไม่น้อยเพราะถูกออกตัวว่าเป็นภาคต่อของ **S,M,L,XL** แต่เลือกทำทุกอย่างในทางตรงข้ามกันหมดทั้งขนาดและน้ำหนักที่เล็กและเบากว่าเดิม ทั้งราคาที่ไม่ทำให้ต้องคิดมากก่อนซื้อ ทั้งเนื้อหาที่ให้คนนอกเข้ามาร่วมวงเขียนด้วย และทั้งภาพปกที่ลดทอนความเป็นทางการด้วยภาพล้อเลียนประธานาธิบดีบุชและซัดดัม แต่ที่สำคัญก็คือการใช้โครงสร้างและรูปลักษณ์แบบกึ่งนิยายสารกึ่งหนังสือมาสื่อว่าเพียงต้องการรายงานสิ่งที่เกิดขึ้นกับ **Rem Koolhaas, OMA** และ **AMO** ในช่วงเวลาตั้งแต่หลัง **S,M,L,XL** จนถึงปัจจุบันเท่านั้น พร้อมกับทิ้งท้ายไว้ว่าอาจจะมีการต่อออกมาอีกหากมีอะไรน่าสนใจให้รายงานเพิ่มเติม นิทรรศการ **Content** จึงดูเหมือนการคลี่เอาเจ้าหนังสือกึ่งนิยายสารเล่มนี้ออกมามากกว่า ดังนั้นสิ่งที่น่าสนใจและน่าติดตามจาก **Content** นี้ก็คือหลังจาก **S,M,L,XL** แล้ว **Koolhaas** ต้องการแสดงวาระหรือจุดยืนอะไรออกมาตอบทาทของสถาปัตยกรรมและสถาปนิกเพิ่มเติมหรือเปล่า

(INTRODUCTION OF EXHIBITIONS)

Content ถือเป็นนิทรรศการครั้งใหญ่ที่สุดของ **Rem Koolhaas, OMA** และ **AMO** ตั้งแต่ก่อตั้งสำนักงานดังกล่าวขึ้นมาเลยทีเดียว เหตุที่ว่าใหญ่นั้นจริงๆ แล้วไม่ใช่เพียงปริมาณเนื้อหาแต่หมายถึงช่วงระยะเวลาในการจัดแสดงของตัวนิทรรศการเองด้วยที่เริ่มออกเดินทางมาจาก **Berlin** ตั้งแต่ปลายเดือนมกราคมที่ผ่านมา และแวะพักที่เมืองอันเป็นที่ตั้งของ **OMA/AMO** เองคือ **Rotterdam** ก่อนที่จะเข้าไปจบที่ทวีป **America** และ **Asia** ในปีหน้า อย่างไรก็ตามตัวนิทรรศการนั้นรวบรวมเพียงผลงานตั้งแต่ปี 1996 จนถึงปัจจุบันมาแสดง ซึ่งก็ทำให้ **Netherlands Architecture Institute (NAI)** ถือโอกาสนี้จัดนิทรรศการของ **Koolhaas** ขึ้นมาอีกงานโดยใช้ชื่อ **Start** อันเป็นการแสดงผลงานของ **OMA** ตั้งแต่ก่อตั้งจนถึงปี 1994 ซึ่งเป็นช่วงที่ **Content** ไม่ได้เน้นเอาไว้นอกจากนั้นพื้นที่ของ **Museum Park** ระหว่างและ **NAI** และ **Kunsthal** ยังถูกเชื่อมโยงกันไว้อย่างตั้งใจด้วยงานศิลปะแบบจัดวางจาก **Inside Outside Studio** ที่นำเอาเชือกสีแดงขึงไปมา ดังนั้นเมื่อรวมเอาทั้งนิทรรศการ **Content, Start,** งาน **Installation** และการบรรยายของ **Koolhaas** ที่จัดขึ้นในช่วงเวลาตั้งแต่ราวกลางเดือนกุมภาพันธ์จนถึงเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมาเข้าไว้ด้วยกันแล้ว บรรยากาศในแวดวงสถาปัตยกรรมใน **Rotterdam** ดูจะคึกคักขึ้นอีกเล็กน้อยใกล้เคียงกับงาน **Architectural Biennale** ครั้งแรกที่จัดไปเมื่อปีที่แล้วในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนี้ จะต่างกันก็ตรงที่ว่างานนี้เป็นของสถาปนิกชาว **Dutch** ชื่อตั้งคนนี้นั่นเอง

(START)

คงเป็นการดีหากเราจะเริ่มชมงานช่วงแรกของ **Koolhaas** ที่ **NAI** กันก่อน นิทรรศการ **Start** นั้นเป็นงานของ **NAI** ที่ **OMA** ไม่ได้เข้ามาข้องเกี่ยวโดยตรงนัก ดังนั้นคำถามแรกที่มีต่องานนี้คือ **NAI** จะจัดงานนี้ยังไงให้ดูน่าสนใจไม่แพ้ **Content** แต่หลังจากที่นิทรรศการตัวนี้เปิดแล้วก็ต้องยอมรับว่าแนวทางที่ **NAI** เลือกเดินนั้นไม่ใช่ประเด็นที่ต้องการจะไปแข่งขันอะไรเลย กลับเป็นการแสดงความเป็น **NAI** ออกมาในขณะที่เดียวกันก็ส่งเสริมเกื้อกูล **Content** อยู่มากที่สุดทีเดียว **NAI** นั้นมองอยู่แล้วว่า **Koolhaas** นั้นคือสถาปนิกคนสำคัญทั้งของ **Netherlands** เองและวงการสถาปัตยกรรมโลกจึงได้เริ่มทำการเก็บรวบรวมผลงานของ **OMA** มาตั้งแต่ปี 1984 โดยใช้ชื่อของ **Collection** ส่วนนี้ว่า **OMAR** ซึ่งมาจากการรวม **OMA** เข้ากับคำว่า **Archive** นั่นเอง แนวคิดหลักของการจัด

นิทรรศการนี้คือ **Open Depot** ซึ่งเป็นการจัดการที่วางแบบผสมผสานกันระหว่างพื้นที่แสดงงานธรรมดา (**display space**) กับพื้นที่ที่เก็บงานของ **OMA** ซึ่งก็คือพื้นที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ด้วย (**workspace**) ที่วางสองส่วนนี้ไม่ได้ถูกแบ่งแยกจากกันชัดเจน แต่ถูกออกแบบให้มีลักษณะเชื่อมโยงกันได้ทั้งทางสายตาและการสัญจรแบบประสานกัน (**interlock**) พื้นที่ส่วนทำงานนั้นถูกแบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ ตามขนาดของบรรจุภัณฑ์ที่เก็บงานของ **OMA** ไว้ อย่างเช่น แบบถูกใส่ไว้ในกระบอกรูปสี่เหลี่ยม ส่วนหุ่นจำลองก็เก็บไว้ในกล่อง ซึ่งบรรจุภัณฑ์ทั้งสองประเภทนี้ก็มีหลากหลายขนาดออกไปอีก นอกจากนี้กิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างสองพื้นที่นี้ยังมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (**interactive**) อย่างน่าสนใจเพราะเราสามารถเข้าไปในพื้นที่ทำงานของเจ้าหน้าที่เพื่อขอข้อมูลงานบางชิ้นอย่างเฉพาะเจาะจงได้ โดยเลือกจากฐานข้อมูลในคอมพิวเตอร์ที่ **NAI** รวบรวมผลงานของ **OMA** ไว้ และเมื่อเจอชิ้นงานที่เราสนใจแล้วเช่นหุ่นจำลองหรือแบบร่างเราก็สามารถขอเข้าไปในส่วนทำงานเพื่อศึกษาในรายละเอียดได้ ในขณะที่เดียวกันตลอดช่วงจัดนิทรรศการนี้พื้นที่ส่วนจัดแสดงยังจะมีการปรับเปลี่ยนไปเป็นระยะๆ ด้วย เพราะพวกเจ้าหน้าที่ที่รักษาชิ้นงาน (**archivist**) นั้นก็ทำงานไปด้วยเหมือนกัน และจะเลือกผลงานในคลังทั้งหมดที่มีอยู่แล้วและที่เพิ่งส่งมาจาก **OMA** ออกมาหมุนเวียนตามหัวข้อใหม่ๆ ที่พอจะจัดหมวดหมู่ได้

นอกจากความเคลื่อนไหวที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่สองส่วนนี้แล้ว **NAI** ยังได้จัดชิ้นงานแบบถาวรไว้ในส่วนจัดแสดงด้วยโดยพยายามอธิบายถึงคลัง **OMAR** ไว้สี่หัวข้อด้วยกัน ได้แก่ **The Design Process** ซึ่งคือนโยบายของ **NAI** ที่จะไม่เก็บผลงานของ **OMA** เพียงแค่งานชิ้นสุดท้ายแต่เก็บรวบรวมย้อนไปถึงชิ้นแบบร่างชิ้นแรกกันเลยทีเดียว ประโยชน์ของนโยบายแบบนี้ก็เช่น ทำให้เราทราบว่าแบบของ **Dance Theater** ที่กรุงเฮกนั้นจริงๆ แล้วพัฒนามาจากแบบโครงการเดียวกันที่ย้ายมาจากเมืองชายหาด **Scheveningen** โดยปรับเปลี่ยนแบบไปไม่มากนัก ส่วนที่สอง **The Discovery** คือส่วนของการค้นพบโครงการที่ไม่เคยได้รับความสนใจในระดับสาธารณะมาก่อนแต่มีความสำคัญในตัวเองแง่ใดแง่หนึ่งอย่างเช่น โครงการ **Multi-functional Recreation** ในเมือง **Groningen** เมื่อปี 1989 ที่ **OMA** ต้องเข้าไปข้องเกี่ยวกับกิจกรรมที่ค่อนข้างหลากหลายและมีความเก่าปนใหม่ สุดท้าย **OMA** นำเสนออาคารที่มีความโปร่งแต่ซับซ้อนพอที่จะให้ทุกคนที่เล่นกีฬาอยู่ และคนที่ไปชมกีฬามีความสัมพันธ์ที่ยืดหยุ่นต่อกัน **The Innovation** คือส่วนของผลงานชิ้นสำคัญที่แสดงออกถึงความก้าวหน้าทางแนวความคิด ซึ่งงานที่อยู่ในหมวดนี้ค่อนข้างเป็นที่รู้จักกันอยู่แล้วอย่างเช่น ห้องสมุดที่มหาวิทยาลัย **Jussieu** ใน **Paris** ที่ใช้ทางลาดเป็นหัวใจในการกำหนดที่วางที่ซับซ้อนแต่สร้างความต่อเนื่องของการเคลื่อนที่ตั้งแต่ระดับพื้นชั้นล่างไปจนถึงชั้นบนทั้งอาคาร และท้ายสุด **The Masterpieces** หมายถึงแบบทางสถาปัตยกรรมบางส่วน (**architectural drawings**) ที่ **NAI** อธิบายว่า ถือเป็นผลงานระดับ **masterpiece** ของ **Collection** คล้ายพิพิธภัณฑสถานต่างๆ ที่จะมีผลงานระดับนี้อยู่จำนวนหนึ่ง ตัวอย่างในกรณีนี้ก็อย่างเช่นภาพ **Collage** ของงานประกวด **Parc de la Villette** ที่ปารีสที่แสดงออกถึงความพยายามของ **OMA** ที่จะลดความแตกต่างระหว่างสวนสาธารณะและเมืองด้วยการสร้างความหนาแน่นและการปะทะกันของกิจกรรมที่หลากหลายขึ้นมา สรุปแล้วสิ่งที่นิทรรศการ **Start** ได้แสดงให้เห็นนั้น นอกจากวิธีการจัดนิทรรศการที่มีระบบการจัดเก็บข้อมูลทางสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจแล้ว ก็คือความเป็น **OMA** ในช่วงแรกของการทำงานที่พยายามผลักดันแนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมของความคับคั่งและแออัด (**culture of congestion**) ตั้งแต่สมัยที่ **Koolhaas** เขียนหนังสือ **Delirious New York** ในปี 1978 มาสู่ผลงานการออกแบบจริงจนสามารถสร้างจุดยืนของตัวเองในวงการสถาปัตยกรรมโลกได้ค่อนข้างชัดเจน

(CONTENT)

จาก **NAI** เมื่อเดินข้าม **Museum Park** โดยมีกลุ่มเชือกสีแดงวิ่งนำไปที่ **Kunsthal** เราก็จะพบกับนิทรรศการ **Content** ที่เพิ่งเคลื่อนย้ายมาจาก **Berlin** ซึ่งหากเราจะยกมาเปรียบเทียบกับงานภาค **Rotterdam** แล้วก็จะพบว่าทั้งสองงานนี้ต่างมีโจทย์ที่น่าสนใจไม่แพ้กัน ตัวนิทรรศการที่ **Berlin** นั้นถูกจัดขึ้นที่ **Neue Nationalgalerie** สถาปัตยกรรมผลงานระดับ **masterpiece** ของ **Mies** ซึ่งแสดงออกถึงความเรียบง่ายระหว่างโครงสร้าง ที่ว่าง และการรับรู้ตามคำกล่าวที่ว่า **less is more** สิ่งที่ทำทายเป็น

Koolhaas จะทำอะไรกับอาคารของสถาปนิกที่เขาเองสารภาพไว้ในหนังสือ **Content** ว่ารักแต่ไม่ถึงกับเคารพ ขณะที่ **Rotterdam** ความขกนั้นอยู่ที่จะจัดวางอย่างไรเมื่องานครั้งนี้จะถูกเคลื่อนเข้ามาจัดใน **Kunsthal** อาคารที่ออกแบบโดยตัวเขาเอง ซึ่งแฝงเอาความซับซ้อนและขัดแย้งของการรับรู้ไว้บนความต่อเนื่องของการเคลื่อนที่ หากจะกล่าวในภาพรวมถึงนิทรรศการที่ **Berlin** นั้น ผลงานทั้งหมดแม้จะถูกจัดวางอย่างไม่เป็นระเบียบนักและไม่มีเส้นทางการเคลื่อนที่ที่แน่ชัดแต่ก็อยู่ภายในโถงใหญ่ส่วนเดียว ขณะที่ **Kunsthal** นั้นนอกจากโถงแสดงงานหลักที่มีวิธีการติดตั้งผลงานค่อนข้างเป็นระบบมากกว่าที่ **Neue Nationalgalerie** แล้ว ชิ้นงานอีกหลายส่วนยังถูกกระจายออกไปทั่วทั้งอาคารเท่าที่จะแผ่ออกไปได้ตามความต้องการที่จะใช้ศักยภาพของอาคารให้สูงที่สุด ซึ่งกล่าวไว้ในสูจิบัตรงานขนาดใหญ่พอที่จะเอากลับไปติดฝาห้องเป็นที่ระลึกได้ ความเป็นระบบของนิทรรศการ **Content** ภาค **Kunsthal** นี้จริงๆ แล้วถูกวางไว้บนแนวคิดเบื้องต้นของการออกแบบอาคารนั่นเอง ด้วยตัวโถงนิทรรศการหลักนั้นเป็นส่วนหนึ่งของระบบการสัญจรที่มีลักษณะเป็นวงๆ ซ้อนทับกันภายในอาคารอยู่แล้ว ดังนั้นจุดเริ่มต้นที่จะเดินเข้าพื้นที่แสดงงานกับจุดที่จะเดินออกไปค่อนข้างชัดเจน ซึ่งก็ลงตัวพอดีกับโครงสร้าง **Go East** ของหนังสือ **Content** ที่เริ่มลำดับโครงการที่ทำในทวีปอเมริกาที่ผ่านมาไปที้ออฟริกา กลับขึ้นไปยุโรป และมาจบที่เอเชีย ด้วยเหตุผลที่ว่าความเคลื่อนไหวสำคัญๆ ของอารยธรรมของมนุษย์เมื่อไม่กี่ปีมานี้มันจะเกิดขึ้นทางตะวันออกเป็นส่วนมาก ดังนั้นจะไปแล้วนิทรรศการที่ **Rotterdam** นี้ดูค่อนข้างใกล้เคียงกับตัวหนังสือ **Content** มากกว่าที่ **Berlin** อยู่เล็กน้อย

แต่ถึงแม้เราจะรับรู้ได้ถึงโครงสร้างของการจัดวางโดยรวมก็ตามที ด้วยองค์ประกอบมากมายที่ถูกจัดวางอย่างหลากหลาย ทำให้การเดินดูนิทรรศการนี้เปรียบได้กับการเคลื่อนที่ระหว่างจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่งที่ถูกเชื่อมเข้าไว้ด้วยคานาขยแทนที่เชือกเพียงเส้นเดียว ซึ่งหมายความว่าระหว่างทางเข้ากับทางออกมีความเป็นไปได้หลายเส้นทาง หลายระดับความเร็ว และแน่นอนว่าหมายถึงประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกไปด้วย องค์ประกอบที่ว่าโดยหลักแล้วก็คือกำแพงที่สูงประมาณแค่ประมาณบ่า กำแพงดังกล่าวจำนวนมากถูกวางขนานกันไปเรื่อยๆแบบไม่เป็นระเบียบนักแต่ตั้งฉากกับทิศทางที่เราจะมุ่งไปสู่ทางออก เมื่อประกอบกับป้ายหลายหลากที่ห้อยลงมาจากเพดานหรือหุนจำลองขนาดใหญ่ที่โผล่ขึ้นมาเหนือกำแพงแล้ว ทำให้การรับรู้ในระดับสายตาแน่นหนากับเวลาที่เรารับรู้ในตลาคสดเลขทีเดียว นอกจากนี้ยังไม่มีการแยกชัดเจนว่างานไหนเป็นของ **OMA** หรือ **AMO** ซึ่งก็คงตั้งใจให้เป็นอย่างนั้นตามที่ **Koolhaas** กล่าวไว้เองว่าความสัมพันธ์ระหว่างสองสำนักงานนั้นไม่แน่นอนตายตัว ส่วนเนื้อหาบนกำแพงนั้นส่วนใหญ่ก็คือภาพจากหนังสือ **Content** นั่นเองแต่ด้วยข้อมูลที่เข้มข้นและหนาแน่นขนาดที่ถ้าจะอ่านเนื้อหาทั้งหมดจริงๆ แล้วคงกินเวลาเกือบวันเต็มๆ คนส่วนมากจึงต้องซื้อหนังสือติดมือกลับไปด้วย

ท่ามกลางโครงการออกแบบต่างๆ ที่ชนกันมาให้ชมอย่างจุใจแล้วส่วนที่นำวิพากษ์วิจารณ์อันหนึ่งก็คือบริเวณ **Patent Office** เมื่อ **Koolhaas** จับเอาแนวคิด (idea) ในการออกแบบอาคารของ **OMA** มาจดลิขสิทธิ์อย่างเป็นทางการเป็นจริงเป็นจัง โดยอ้างว่าเพื่อทำให้มันอยู่ได้ตลอดไปเพราะปกติแล้วแนวคิดเหล่านั้นเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วไม่นานนักก็จะถูกลืม ซึ่งดูไปแล้วค่อนข้างเป็นการกระทำในเชิงกลยุทธ์ที่เกี่ยวกับการคำนึงถึงจุดยืนของ **OMA** ซะมากกว่า เพราะถ้าจะจดลิขสิทธิ์กันจากแนวคิดสำคัญๆ ที่ **OMA** ผลิออกมาจริงๆแล้วก็คงจะมีปริมาณมากกว่าที่เอามาแสดงอยู่ในงานอีกมากทีเดียว ในส่วนของกำแพงที่เกี่ยวกับ **AMO** ส่วนที่นำสนใจก็คือการทำ **Atlas** ของโลกเสียใหม่ซึ่งเป็นงานที่เคยตีพิมพ์ไปบางส่วนแล้วในนิตยสาร **Wired** (มิถุนายน 2003) โดย **Atlas** ดังกล่าวค่อนข้างสะท้อนความเป็น **AMO** ออกมาได้ค่อนข้างชัดเจนทีเดียวเพราะเป็นการศึกษาเรื่องของตัวเองอยากศึกษานอกเหนือไปจากวงการสถาปัตยกรรม โดยการจับเอาความเคลื่อนไหวช่วงหนึ่งของโลกมาแสดงเป็นแผนที่ที่อิงกับตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของเหตุการณ์ โดยอ้างอิงถึงตัวเลขและสถิติที่ค่อนข้างชัดเจนภายใต้หัวข้อที่ตั้งขึ้นมาศึกษาเองอย่างเช่น อัตราการเพิ่มประชากรใน **urban core** สำคัญๆ ตำแหน่งฐานทัพของสหรัฐทั่วโลก การเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายขวากับฝ่ายซ้าย บริเวณเคลื่อนไหวของผู้ลักลอบเข้ายุโรป ความสนใจของ **AMO** ต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกนี้ดูจะมีความหมายเป็นนัยว่าแผนที่โลกแบบเดิมที่แสดงเพียงแค่ขอบแดนระหว่างประเทศต่างๆ นั้นไม่พอเสียแล้วสำหรับบริบทของสถาปัตยกรรม

ขณะที่เดินอยู่ระหว่างแนวกำแพงต่างๆนั่นเอง องค์ประกอบหลักอีกอย่างที่สังเกตได้ก็คือแท่น ซึ่งถูกจัดวางไว้เหมือนจุดหมายให้เราเดินไปพบเข้าทั้งด้วยความบังเอิญและความตั้งใจ แท่นเหล่านั้นมีขนาด หน้าที่ และการจัดวางที่แตกต่างกันไป บ้างก็ใช้วางหุ่นจำลองที่อยู่บนชั้นออกแบบจำนวนมากมายังจากโครงการที่สร้างจริงและงานทดลอง ซึ่งเผยให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับกระบวนการไม่น้อยไปกว่าผลลัพธ์ที่ออกมา บ้างก็ใช้เป็นที่นั่งคู่วิวซึ่งก็มีทั้งที่เป็นบันทึกการบรรยายงานของ **Koolhaas** และทั้งที่เป็นบันทึกบรรยากาศในอาคารเช่น บริเวณเบาะขนาดใหญ่แบบเดียวกับที่ใช้ในบ้านที่ **Bordeux** ซึ่งวางอยู่หน้าโทรทัศน์ที่จับเอาภาพของที่ว่างที่เปลี่ยนไปเมื่อพื้นที่ที่เป็นลิฟท์ในตัวเลื่อนขึ้นลง ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่สำหรับใช้นั่งเล่นของทั้งเด็กและผู้ใหญ่ บางส่วนก็เป็นการนำเอาบรรยากาศเครือข่าย ใน **OMA** เมื่อสถาปนิกถูกทีมเอาแบบเข้าไปคุยกับ **Koolhaas** มาเปิดกันให้ดูทำเอาหนาวๆ ร้อนๆ ไปชั่วขณะ แต่พื้นที่ที่ดูก็คึกคักหน่อยก็คือบริเวณที่หยิบเอาซีรีส์ช็อคนิยามอย่าง **Sex and the City** ตอนที่เข้าไปถ่ายทำกันใน **Prada** ที่ **New York** มาเปิดให้ดูกัน ทำให้ขณะที่เดินไปเดินมาในนิทรรศการก็ได้ยินทำนองเพลงจากซีรีส์เรื่องนี้คลอไปมา และในบริเวณที่เกี่ยวกับ **Prada** นี้เองที่การทำงานของทั้ง **OMA** และ **AMO** ก่อนข้างจะเจอกันพอสมควร คือขณะที่ฝ่ายหนึ่งทำงานออกแบบอาคารและศึกษาวัสดุใหม่ๆ หลากหลายชนิด อีกฝ่ายหนึ่งก็ศึกษาเรื่องเอกลักษณ์ (identity) ขององค์กรว่าจะคงไว้หรือจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรร่วมไปกับสื่อ การโฆษณา และกิจกรรมต่างๆ ที่จะใช้ภายใต้ชื่อ **Prada**

ส่วนสิ่งที่เป็นความเปลี่ยนแปลงสำคัญที่สังเกตได้ในงานออกแบบสถาปัตยกรรมของ **Koolhaas** ก็คือผลงานชิ้นหลังๆ ของ **OMA** อย่างห้องสมุดที่ **Seattle** สำนักงานสถานีโทรทัศน์ **CCTV** ของจีน อาคารสำหรับแสดงดนตรีที่ **Porto** และส่วนต่อเติมของพิพิธภัณฑสถาน **Whitney** ถูกทำให้เรารู้สึกถึงความเป็นประติมากรรมด้วยหุ่นจำลองขาวล้วนขนาดใหญ่ บ้างก็ลอยอยู่ บ้างก็วางอยู่บนแท่นที่ดูน่าเกรงขามต่างจากงานช่วงแรกของ **OMA** ที่เราพบเห็นที่ **Start** ใน **NAI** ที่อาคารมีรูปทรงภายนอกที่เรียบง่ายแต่ก่อนข้างมีความซับซ้อนซ่อนอยู่ภายในอย่างห้องสมุดของมหาวิทยาลัย **Jussieu**, ศูนย์ศิลปะและสื่อที่ **Karlsruhe**, **Congrexpo** ที่ **Lille** และแม้แต่ตัว **Kunsthal** เอง ที่ว่าสำคัญก็เพราะเมื่อประมาณสิบกว่าปีมาแล้ว **Koolhaas** ในฐานะที่เป็นกรรมการงานประกวดแบบหัวข้อ **House with no Style** เคยเขียนคำหาผลงานที่ยังยึดติดกับรูปทรง รูปแบบ และสุนทรียภาพไว้อย่างเผ็ดร้อน แต่ปัจจุบันหนังสือ **Content** กลับตีพิมพ์เหตุผล 12 ข้อที่จะขอย้อนกลับไปสู่ความสนใจต่อรูปร่างอาคาร (Shape) ซึ่งประกอบไปด้วยความพยายามที่จะบอกว่ารูปร่างนั้นไม่ใช่รูปทรง (Form) และก็ไม่ใช่มวล (Mass) อันเป็นเรื่องเดิมๆ ที่สถาปนิกต้องคอยคำนึงถึงแต่เป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวกับความคลุมเครือ (Vagueness) ที่จะอยู่คู่กับขนาด (Bigness) ซึ่งฟังดูแล้วก็เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมในระดับปรัชญาที่ต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจ แต่ในกรณีนี้เราอาจจะมองให้ง่ายในภาพรวมว่า **Koolhaas** พบจุดอ้างอิงใหม่อะไรบางอย่างในกระบวนการออกแบบของ **OMA** ซึ่งจะสร้างความน่าสนใจขึ้นมา ในขณะที่เดียวกันก็เป็นช่องให้หลีกเลี่ยงข้อจำกัดของตัวเองออกไปอีกครั้ง

ในนิทรรศการ **Content** นี้ นอกจากจะมีผลงานของ **OMA** และ **AMO** แล้วยังมีการร่วมงานกับศิลปินอีกจำนวนหนึ่งอย่างเช่น ผลงานชื่อ **Junk Space** ของ **Tony Oursler** ศิลปินชาวอเมริกันที่นำตุ๊กตาหุ่นของ **Koolhaas** มาปักไว้บนกองเศษหุ่นจำลอง แล้วฉายหน้าของเขาที่กำลังพูดอะไรบางอย่างลงไปบนหน้าของหุ่นนั้นซึ่งทำให้ดูแล้วบิดเบือนผิดเพี้ยนไป นอกจากนั้นยังมีพื้นที่ส่วนหนึ่งที่ยกให้กับ **Cecil Balmond** วิศวกรชื่อดังจาก **Arup** ที่เขาเอาแบบร่าง รายการคำนวณ และแบบจำลองที่เคยร่วมงานกับ **OMA** มาแสดงกันให้เราเห็นความอุตสาหกรรมและความเป็นไปได้ของโครงการต่างๆ ก่อนจะเดินออกไปจากโรงหลักของตัวนิทรรศการก็ปรากฏว่ามีบริเวณที่ใช้ขายของที่ระลึกกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน แต่ที่ดูไม่น่าเกลียดนักเพราะได้มีการทำให้พื้นที่ขายของนั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของนิทรรศการโดยใช้ชื่อบริเวณว่า **¥€\$ Regime** งานศึกษาอีกชิ้นของ **AMO** เกี่ยวกับเงินสกุลหลักในระบบทุนนิยมที่มีอิทธิพลต่อพลวัตของโลก ของที่เอามาขายก็มีให้เลือกกันพอสมควรทั้งหนังสือ **Content** หุ่นจำลองอาคาร **CCTV** และกระเป๋าสตางค์ลายธง **EURO** แต่ที่ตกลงก็คือพวกเสื้อยืดและเสื้อกล้ามซึ่งมีผลงานของหัวหน้าฝ่ายศิลป์ของหนังสือ **Content** ชื่อ **Simon Brown** รวมอยู่ด้วย ในชื่อชุด 'When Buildings Attack' ซึ่งก็คือสัตว์ประหลาดสิบกว่าตัวที่เกิดมาจากการล้อเลียนอาคารต่างๆ ของ

OMA ที่รวมเอา **Hyperbuilding** ที่กรุงเทพฯ เข้าไปด้วยพร้อมกับชื่อเป็นภาษาไทยว่า "ตึกไฮเปอร์บางกอก" ซึ่งคงดูเก๋ในสายตาฝรั่ง

ที่นั่นนอกจากโรงแสดงงานหลักดังกล่าวหากเราไม่นับรวมงานที่ **AMO** ศึกษาเรื่องสัญลักษณ์ให้กับสหภาพยุโรปที่ออกมาเป็นรูปคู่มือจริงที่ล้อเล่นสี่ส้นหลากหลายเรียงกันไปเป็นแถบแนวตั้งราวกับ **Barcode** ที่จำต้องโบกสะบัดอยู่นอกตัวอาคารแล้ว ตัวนิทรรศการ **Content** ยังถูกคิดตั้งไว้ตามจุดต่างๆ ในอาคารปนเปไปกับห้องนิทรรศการอื่นๆ และทางสัญจรต่างๆ อีกด้วย ชิ้นงานที่เด่นที่สุดของงานที่ติดตั้งไว้นอกอาคารนี้ก็คือ **Hyperbuilding** หรือเมืองระฟ้าที่ระดับความสูงหนึ่งกิโลเมตรที่ **OMA** มาเลือกทดลองออกแบบกันบริเวณบางกระเจ้าในบ้านเราเอง โดยให้เหตุผลว่ากรุงเทพฯ เป็นเมืองที่ปัญหาต่างๆ นั้นสูงจนเต็มทีเกินจะแก้ไขโดยง่ายสมควรแก่การทดลองอะไรใหม่ๆ เสียที เหตุที่ว่าเด่นก็เพราะเจ้าหุ่นจำลองของอาคารนี้ถูกทำด้วยวัสดุพอลิเมอร์สูงถึงประมาณห้าเมตร แถมยังถูกคิดตั้งเอาไว้บนทางลาดสาธารณะที่ตัดผ่านตัว **Kunsthall** นั่นเอง ขณะเดียวกันใครก็ตามที่เดินตัดผ่านทางลาดนี้ก็มีสิทธิจะดูนิทรรศการได้ส่วนหนึ่ง โดยมองทะลุผนังกระจกไปยังกำแพงภายในที่ถูกออกแบบให้วิ่งขนานกันไปกับทางลาดนี้อยู่แล้วก็จะเห็นภาพ **collage** ขาวเหยียดโดยใช้ชื่อ **¥€\$ Regime** อีกเหมือนกัน ซึ่งเป็นการรวบรวมเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ในระดับโลกเป็นร้อยเหตุการณ์ในช่วงระยะเวลา **14** ปีโดยเริ่มตั้งแต่ข่าวดีของการล่มสลายของกำแพง **Berlin** ในปี **1989** ผ่านเหตุการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ บันเทิง ศิลปะ เทคโนโลยี และโศกนาฏกรรม รวมทั้งการเกิดขึ้นของสถาปัตยกรรมชิ้นสำคัญๆ จนกระทั่งมาจบที่การเกิดขึ้นของแนวกำแพงที่นำเสรีอีกแนวหนึ่งซึ่งเริ่มก่อสร้างโดย **Israel** ในปี **2003** ภาพ **collage** นี้คงจะทำหน้าที่แสดงความเป็นนัยอันซับซ้อนของความข้องเกี่ยวของสถาปัตยกรรมกับเรื่องราวต่างๆ ที่ **OMA/AMO** ยึดเป็นบริบทในการวางตำแหน่งตัวเองอยู่เสมอ นอกจากนี้ที่บริเวณเหนือทางลาดนั้นเองยังมีแผ่นเหล็กขนาดใหญ่รูปสัตว์ประหลาดสามสี่ตัวแบบเดียวกับบนเสื้อที่ระลึก ซึ่งถูกคิดตั้งเอาไว้กับสัญลักษณ์อุฐและคนเดินทางราวกับจะบอกให้รู้ว่าทางลาดนี้ได้เปลี่ยนหน้าที่จากเดิมไปแล้ว ส่วนอื่นของนิทรรศการที่กระจายออกไปที่น่าสนใจคือบริเวณ โถงบันไดที่วิ่งขนานไปกับสวนบนดาดฟ้าที่ติดตั้งงานภาพถ่าย **Dutch Embassy** ที่ **Berlin** โดย **Candida Höfer** ชาวเยอรมัน ซึ่งความน่าสนใจอยู่ตรงที่เป็นภาพขณะกำลังเสร็จกำลังสร้างอยู่มีเอง นอกจากนั้นบริเวณผนังกระจกด้านหน้าอาคารยังใช้แสดงเส้นกราฟแสดงสภาวะขึ้นลงของ **OMA/AMO** ตั้งแต่ก่อตั้งสำนักงานมาอีกด้วย สิ่งที่น่าสนใจก็คือการให้ความสำคัญกับการกระจายตัวนิทรรศการออกไปเป็นส่วนๆ นั้นไม่ได้ทำให้เรารู้สึกถึงความแตกแยก แต่กลับประกอบกันขึ้นเป็นภาพรวมของทั้งนิทรรศการที่น่าสนใจ ซึ่งคงเป็นเพราะความสอดคล้องกับความคิดในการออกแบบ **Kunsthall** นั่นเอง คือในขณะที่เราเดินต่อเนื่องเป็นรอบๆ ไปยังนิทรรศการห้องอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องอะไรกับ **Koolhaas** เลขนั้นเรายังจะปะทะเข้ากับบางส่วนของงาน **Content** ตามโอกาสที่ตัวสถาปัตยกรรมวางไว้ให้อยู่เสมอ

(END)

หากจะกล่าวในภาพรวมเกี่ยวกับรูปแบบการจัดนิทรรศการ **Start** และ **Content** นั้นสิ่งที่เราเห็นได้ชัดคือความพยายามที่จะละเลิกการแสดงงานที่จำต้องเน้นสวยเน้นงามแล้วแทนที่ด้วยเนื้อหาของงานลงไปแทน **Start** นั้นอิงกับการให้ความสำคัญกับระบบพีพริทัศน์ทางสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจและน่าเอาเป็นตัวอย่างหากจะริเริ่มทำกันในบ้านเราบ้าง ส่วนงานที่นำมาแสดงนั้นก็ยืนยันยืนยันความเป็นนักคิดและนักแหกคอกของ **OMA** มาตั้งแต่สมัยแรกเริ่ม สำหรับ **Content** นอกเหนือจากระบบการจัดวางที่อิงกับบริบทของพื้นที่ที่รองรับอย่างน่าสนใจแล้วคงไม่ได้ถือว่ามีอะไรใหม่เป็นพิเศษเมื่อเทียบกับเมื่อครั้งที่ **Koolhaas** ปล่อย **S,M,L,XL** ออกมาให้วงการสถาปัตยกรรมแตกตื่นอาจเป็นเพราะว่าหลังจากออกหนังสือเล่มดังกล่าวแล้ว ความเคลื่อนไหวของ **Koolhaas** และสำนักงานของเขาก็ตกเป็นเป้าสายตาให้สื่อหลายแขนงช่วยกันรายงานกันมาอย่างต่อเนื่องโดยตลอด แต่ถึงอย่างไรก็ตามทั้งตัวนิทรรศการและหนังสือ **Content** ก็ทำหน้าที่ในฐานะบรรจุภัณฑ์หรือ **Container** ที่ตัวมันเองไม่ได้สำคัญนักเมื่อเทียบกับสิ่งที่อยู่ภายใน ดังนั้นคำว่า **Content** คงจะเป็นคำลอยๆ ที่คงไม่ได้มีความหมายพิเศษเหมือนเช่นเมื่อครั้ง **S,M,L,XL** แต่ด้วยเนื้อหาภายในต่างหากที่แสดงความเป็น **Rem Koolhaas, OMA** และ **AMO** ให้เราได้เข้าใจขึ้นมากพอสมควร

เมื่อนึกไปถึงความพยายามของ **Koolhaas** ที่ตั้งคำถามต่อการดำรงอาชีพสถาปนิกและความเป็นตัวตนของสถาปัตยกรรมแล้ว การที่ **Content** ประมวลเอาทั้งผลงานของ **AMO** และทั้งงานวิจัยร่วมกับนักศึกษาที่ **Harvard** ในหัวข้อ **Project on the City** ที่ดำเนินคู่ขนานไปกับ **OMA** มาแสดงนั้นค่อนข้างจะมีความหมายเชิงกลยุทธ์ต่อคำถามแรกไม่น้อย เพราะมันช่วยเน้นย้ำความพยายามของ **Koolhaas** ที่จะปลดปล่อยความเป็นสถาปนิกในฐานะที่เป็นแค่ผู้รับจ้างออกแบบตามข้อกำหนดที่ถูกกว้างมาให้โดยไม่เคยจะเข้าใจภาพรวม ไปสู่ผู้ที่ศึกษาวิจัยพลวัตโดยรวมของวัฒนธรรมทั้งด้านสังคม และเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง โดยอาจจะไม่เกี่ยวกับงานออกแบบชิ้นใดชิ้นหนึ่งเลยก็ได้เพื่อสร้างระบบความเข้าใจใหม่ๆ ที่จะสามารถย้อนกลับมาประกอบอาชีพสถาปนิกได้โดยไม่ยึดติดกับกรอบแนวคิดอุดมคติแบบเดิมๆ และสามารถแก้ปัญหาได้ตรงประเด็นมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ยอมรับความเป็นปฏิกิริยาของสถาปนิกที่ไม่ต้องแบกไว้ซึ่งความรับผิดชอบอันสูงส่งโดยยกตัวอย่างของ **Surfer** หรือนักเล่นกระดานโต้คลื่นมาเป็นตัวเปรียบเทียบ (ซึ่งบางครั้งก็หมายถึงรวมถึงการกล้าทำอะไรแบบท่ามๆ เช่นเมื่อครั้งหิบบ้านที่ลูกค้าไม่นำไปสร้างจริงมาขายเป็น **Concert Hall** ที่มีขนาดใหญ่กว่า 25 เท่าในโปรตุเกสด้วยเหตุผลด้านเวลาที่จำกัดและความบังเอิญที่ลงตัว) และด้วยบทบาทที่เปลี่ยนไปของสถาปนิกนี้เองทำให้คำถามต่อเรื่องความเป็นตัวตนของสถาปัตยกรรมกระเทือนไปด้วยเมื่อ **Koolhaas** กำลังพยายามปลดปล่อยสถาปัตยกรรม 'ไม่ให้มีหมายความว่าแค่เพียงอาคารที่ต้องถูกก่อสร้างเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงสถาปัตยกรรมในฐานะระบบความคิดที่สัมพันธ์กับทุกสิ่งตามที่เขาเรียกว่า **The Diagram of Everything** และด้วยคำแถลงการณ์อันนี้เองที่สอดคล้องกับมุมมองของ **Betsy** ที่ว่าจริงๆ แล้วสิ่งที่สำคัญต่อวงการสถาปัตยกรรมในอนาคตที่ **Koolhaas** สร้างไว้ นั่นไม่ใช่งานออกแบบสถาปัตยกรรมของเขา (ถึงแม้ว่าหลายชิ้นนั้นถือว่าเป็นชิ้นงานระดับ masterpiece ก็ตาม) แต่เป็นภาพลักษณ์ใหม่ของบทบาทการเป็นสถาปนิกของเขาเองต่างหาก ซึ่งตรงจุดนี้เมื่อพิจารณาผ่าน **Content** แล้วเราอาจจะเสริมเข้าไปได้ว่าไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ก็ตามที่ **Koolhaas** กำลังเชื่อมโยงทั้งสถาปัตยกรรมและอาชีพสถาปนิกเข้าความเป็นการเมือง (political) โดยเลือกวางตำแหน่งของตัวเองและสถาปัตยกรรมของเขาไว้ให้แตกต่างอย่างเฉลิขวฉลาด และในขณะที่เดียวกันก็เคล็ดล่องพอที่จะสร้างความน่าสนใจขึ้นมาพร้อมๆ กับการลอยตัวอยู่เหนือคำจำกัดความที่ตายตัว ด้วยการทำให้ตำแหน่งจุดยืนนั้นยืดหยุ่นพอและเปลี่ยนแปลงได้ (dispositioning)

ย้อนกลับไปถึงการสัมมนา **Exploring (new) Urbanism** อีกครั้งเมื่อ **Koolhaas** ระบุความแตกต่างระหว่างตัวเขาเองกับ **Andres Duany** เอาไว้ว่า ในขณะที่คนๆ หนึ่งพยายามจะปฏิรูปอะไรๆ ให้มันดีขึ้นนั้น เขาเองกลับเป็นแค่คนที่พยายามทำความเข้าใจว่าอะไรๆ มันทำงานยังไง ซึ่งก็พอจะขยายความต่อไปได้ว่าแนวเรานั้นคล้ายกับการพยายามหามุมแก้ปัญหาคือ (puzzle) ภายใต้อุปสรรคที่กว้างๆ หรืออุดมคติอะไรบางอย่าง ในขณะที่อีกแนวนั้นคล้ายกับการพยายามถอดรหัสสิ่งที่หลุดออกนอกหลักการไปเลย (anomaly) แต่ยืนอยู่บน **Retroactive Manifesto** ซึ่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกันนี้ **Alejandro Zaera-Polo** คณบดีหนุ่มของ **The Berlage Institute** และสถาปนิกผู้ออกแบบท่าเรือนานาชาติที่ **Yokohama** กล่าวว่าถึงแม้ **Retroactive Manifesto** จะให้บทเรียนที่ดีแก่สถาปนิกร่วมสมัยมากมายโดยเฉพาะการถอยออกมาจากอุดมการณ์ที่ต้องการจะควบคุมทุกอย่างไว้ เขาก็คิดว่ามันไม่เพียงพอเสียแล้วหากเราจะต้องร่วมหัวจมท้ายไปกับการเปลี่ยนแปลงของโลกโดยไม่ทำอะไรเลย สิ่งที่เขาเสนอนั้นคือการยืนอยู่บนแนวความคิดดังกล่าว แต่ในขณะที่เดียวกันเราก็ต้องค้นหาความเฉพาะเจาะจงที่จับต้องได้บางอย่าง (specificity and concrete) ที่ไม่ใช่อุดมการณ์ใหญ่โตเพื่อนำเสนอต่อสังคม แต่อย่างไรก็ตามด้วยการทำงานในแบบนี้เองที่ทำให้ **Koolhaas** มีสถานะที่ยืดหยุ่นกว่าปรมาจารย์ในแบบที่เราเคยเรียนรู้กันมาในรั้วมหาวิทยาลัย ซึ่งก็ดูจะสอดคล้องกับสถานการณ์ที่สถาปนิกรุ่นเก่าชาวสเปนอย่าง **Rafael Moneo** อธิบายไว้ว่าสามสิบปีที่แล้วนักเรียนสถาปัตยกรรมมองตามเหล่าปรมาจารย์ทั้งหลายเพื่อค้นหาแนวความคิด แต่ปัจจุบันสถาปนิกระดับนั้นกลับหันมามองความคิดอ่านของนักเรียนนักศึกษามากขึ้น บางทีสิ่งหนึ่งที่พอจะอธิบายความเป็น **Koolhaas** ได้ก็คือการไม่ขวนขวายที่จะเป็นปรมาจารย์ที่รู้แจ้งแล้ว แต่คือการกลายเป็นปรมาจารย์ขึ้นมาจากความพยายามที่จะทำตัวให้เป็นนักเรียนไปเรื่อยๆ ข้อคิดที่ลึกก็คือเราคงจะไม่จำเป็นต้องก้าวตามเหล่ายอดมนุษย์แห่งโลกสถาปัตยกรรมอีกต่อไปหากเพียงเราไม่เลิกที่จะเรียนรู้ แต่ข้อสงสัยก็คือการที่ **Rem Koolhaas**

กลายเป็นขอดคาราสถาปนิกในทุกวันนี้เป็นผลพวงมาจากเจตนาที่จะส่งตัวเองเป็นปรมาจารย์ หรือมันคือกับดักที่เขาบังเอิญวางเอาไว้ให้ตัวเอง โดยไม่รู้ตัวกันแน่